

Dragspel och gammaldans i Sverige

Inledning

Som siamesiska tvillingar har dragspel och gammaldans följts åt genom det svenska 1900-talet. Det var ur dragspelsbälgar den svenska gammaldansen föddes, och det var genom hambomöljandet på dansbanor och logar som dragspelen vann sin stora popularitet och spridning. Vid mitten av 1900-talet var gammaldans på dragspel Sveriges utan jämförelse populäraste musikgenre. Dragspelandet var så utbrett att det togs mer eller mindre för givet. Det är en möjlig förklaring till att det idag inte finns särskilt många spår av allt det bälgaspelande som utövats i landet under mer än 100 år.

Idag för dragspelarna en undanskymd tillvaro. Ingen vet med säkerhet hur många de är. Sveriges Dragspelares Riksförbund (SDR) rapporterar 3.152 medlemmar vid ingången till det nya millenniet.⁶¹ Lennart Wärmell, professionell dragspelare under många decennier, 1968 vald till Riksförbundets förste ordförande, menar att även om förbundet bara har omkring 3.000 medlemmar, så finns det kanske 20.000 som kunde vara med. ”Det finns i Sverige säkert kring en och en halv miljon som har dragspel och spelar lite grann nån gång.”⁶²

Hur ser dragspelarna själva på dagsläget i dragspelsvärlden? Ove Hahn, mångårig dragspelsfrämjare, tidigare artistchef på Gröna Lund i Stockholm och vice ordförande i SDR tecknar konturerna av en ljus framtid i en ledare i *Dragspelsnytt*, dragspelarnas eget föreningsblad:

Ett annat glädjämne är detta med all ungdom som kommer fram i dragspelsammanshang. Säkerligen har den kommunala musikskolan spelat roll, förhoppningsvis har även SDR gjort det. Faktum är i alla fall att vårt land i dagens läge vimlar av unga, nya förmågor som är otroligt duktiga. För inte så många år sedan var vi oroliga för tillväxten i dragspelsvärlden, vi behöver inte vara det längre. Det är faktiskt en tidsfråga hur länge det ska dröja innan dessa ungdomar spelar skjortan av alla gamla ärevärdiga gubbar och gummor.⁶³

⁶¹ *Dagens Nyheter* 17 mars 2000, ”Mer än tjo och tjim”.

⁶² Telefonintervju med Lennart Wärmell, M.OR980205.

⁶³ *Dragspelsnytt* nr 1 1997:4.

I en debattartikel i samma nummer av *Dragspelsnytt* ger Rolf Olofsson, en av medlemmarna i SDR, en helt annan bild:

Om man med framtid för dragspelsmusik menar att instrumentet skulle finna ett ökat intresse bland ungdom och bli mer etablerat i såväl sina traditionella musikformer som i mer tidsanpassade moderna former, så blir mitt svar NEJ! Dragspelet och dragspelsmusik har stadigt under de sista 15 åren minskat i popularitet. Detta kan kanske ses som ett generationsproblem. Vi som skall eller vill vara dragspelsmusikens företrädare har inte hängt med i utvecklingen och betraktas nog av många som konservativa stofiler med begränsade musikaliska möjligheter att hävda dragspelets rätt i den musikaliska utvecklingen. Tyvärr är detta till stor del sant!

Olofsson menar att eftersom det inte finns någon utbildning av nya dragspelare, så har också nyrekryteringen minskat. Dragspel kan man numer bara köpa hos ett fåtal specialister och dragspelsnoter kan man inte köpa överhuvudtaget. Dragspelsklubbar finns det ännu, men medelåldern är 55+ och ökar stadigt. Repertoaren är enkel kultismusik med inslag av ”modernt”, som man spelar enbart på gehör, skriver Olofsson. I många klubbar är den sociala gemenskapen viktigare än den musikaliska kvalitén.

Med dragspelsklubbarnas nuvarande förutsättningar och inriktning kan vi inte förvänta oss att dessa nämnvärt skall bidra till dragspelsmusikens utveckling, möjligtvis något förlänga intresset för den traditionella repertoaren och formen.

Dragspel har enligt Rolf Olofsson blivit ett ”pittoreskt inslag av gammaldags musik för äldre seniorer eller som bakgrund till skärgårdsbilder och majstångsdans.” Läget är prekärt – dragspelarna måste bli moderna, de måste acceptera MIDI och sequencerbakgrunder, de måste bredda repertoaren, anser Olofsson.⁶⁴ För hur ska det gå annars?

Ett scenario år 2010 kanske skulle se ut så här: De flesta nu befintliga dragspelsklubbar har upphört eller har väldigt få medlemmar som träffas för social gemenskap i traditionsbevarande syfte, att bevara enklare dragspelsmusik, mest kultis. (...) Dragspelsmusiken betraktas som udda inslag i musikkulturen, oftast förknippat med folkdansare, majstångs- och julgransdans samt i samband med dans anordnad av gammaldansföreningar. Dragspelet betraktas som ett slags allmogeinstrument, likt nyckelharpa och durspel historiskt populärt i äldre generationers gemenskap och nöjesdans.⁶⁵

⁶⁴ Musical Instrument Digital Interface (MIDI) är den universella standarden för datakommunikation mellan digitala musikinstrument. Alla nyare datorer innehåller en synthesizer och kan alltså återge musik som kodats i MIDI-format.

⁶⁵ *Dragspelsnytt* 1/97:44f.

Det är bland arbetar- och bondebefolkningen dragspelen haft sin starkaste förankring i Sverige. Kalle Jacobsson från Gothem på Gotland spelar dragspel som 6-åring, 1944.

En positiv och en negativ bild av den svenska dragspelsvärlden av idag: å ena sidan ett välorganiserat musiksamhälle med tillväxt i de yngre leden och en ökande framtidstro, å den andra en åldrande kår av entusiaster som för en marginaliserad tillvaro i ett isolerat hörn av musiklivet och nostalgiskt blickar tillbaka på fornstora dar. För en utomstående betraktare, som inte vet vilken version han skall tro på, är en möjlighet att se båda som resultat av de starkt polariserade kraftfält som sedan gammalt löper tvärsigenom den svenska dragspelsvärlden. I den här fallstudien är det några av dessa spänningar vi skall uppmärksamma.

Dragspelare

Pappjuck, bälgaspel, dragharmonika, jularbomaskin, handklaver, skåp, syndaskrynkla – kärt barn har många namn. Jularbomusik, gammeltjo, kultis, bonnjazz – gammaldans är också ett kärt barn. Men för musikanterna tycks det just inte finnas andra benämningar än dragspelare – så det är vad de får heta här, oavsett vilken slags musik de spelar och vilka slags dragspel de trakterar.

Vilka är dragspelarna? Några detaljerade undersökningar finns inte, men av intervjuer och skriftligt material kan en del slutsatser dras. Instrumentalmusik är av hävd en övervägande manlig sysselsättning, även om antalet kvinnor som spelar instrument ökat kraftigt under 1900-talet. Så är det också i dragspelsvärlden. Medlemsförteckningar i dragspelsklubbar, spellistor på dragspelsstämmor, listor över dragspelares Internetsidor visar samma sak: enstaka kvinnor bland långa rader av män.⁶⁶

⁶⁶ Ett exempel är dragspelsklubben Jämtbälgen från Östersund, som 1997 hade 18 aktiva medlemmar, varav fyra var kvinnor. Till de mest kända dragspelande kvinnorna hör Signe Gustafsson, som 1971 utnämndes till drottning i "gladmusikriket Bälgen", och Majken Carlsson, enligt många dragspelets "grand old lady".

Medelåldern är hög. En granskning av dragspelsklubbarnas medlemslistor visar en klar övervikt för personer födda mellan 1920 och 1940. I Vessigebro dragspelsklubb i Halland är de 21 medlemmarnas medelålder 70 år. Medelåldern på de 15 medlemmarna i Fjärås dragspelsklubb i Halland är 58 år, vilket beror på att två av dem, däribland den kände durspelaren Lars Karlsson, är födda på 1970-talet. Flera personer med utblick över dragspelsvärlden, bland dem Ove Hahn och Stig Nahlbom, menar att antalet dragspelande ungdomar nu är på väg att öka. Lars Karlsson, Therése och Peter Forsell, Pierre Eriksson, Anders Larsson och Annika Andersson är yngre dragspelare som gärna hålls fram som exempel på denna nya trend. Men om det verkligen rör sig om en ökning, är det av allt att döma från en låg nivå. Det finns få tecken på någon mer omfattande våg av dragspelande bland ungdomar.

Gammaldansmusik på dragspel har av hävd hört arbetarklassen och bondebefolkningen till. De allra första dragspelen köptes under 1820- och 30-talen som trendiga leksaker av en borgerlig urban elit. Men mycket snart kom dragspelen att hanteras framförallt av städernas växande arbetarbefolkning. Det ledde till ett kraftigt avståndstagande från dragspel och dragspelsmusik bland städernas bildade befolkning. För den borgerliga eliten blev vid sekelskiftet dragspelen rent av en samlande symbol för arbetarklassens låga kulturella nivå, en inställning vi ser spår av än idag.⁶⁷ I de musikvaneundersökningar som genomförts i Sverige sedan 1960-talet, som vi skall återkomma till längre fram, finns en tydlig koppling mellan utbildningsnivå och musiksmak: ju lägre utbildning desto positivare inställning till dragspelsmusik. På 1970-talet finner musiksociologen Göran Nylöf att de flesta i den då snabbt minskande skara som satte dragspelsmusik i främsta rummet var lågutbildade personer över 50 år, ofta män bosatta på landsbygden (Nylöf 1977:51). Vad hans undersökning inte uppmärksammade var den nyrekrytering i dragspelsleden som ägde rum under 1970-talet i spåren av gröna vågen och den gammaldansboom som då drog över landet. En välgrundad gissning är att tillväxten även den gången främst kom från städernas arbetar- och hantverksskikt.

Dragspelarna är spridda över hela landet. En vanlig uppfattning är att de är särskilt många i norra Sverige. Stig Nahlbom, dragspelspropagandist sedan många decennier, konungariket Bälgiens skapare och redaktör för *Dragspelsnytt*, skriver i ett brev att Ångermanälven är ett Dragspelets Mississippi, ett källflöde för svensk gammaldansmusik.⁶⁸ Det är bland arbetarbefolkningen i Norrlands kuststäder som dragspelen haft sitt starkaste fäste, menar han. Andra pekar på Västmanland, Dalarna och Hälsingland som särskilt dragspelstäta landskap.

⁶⁷ Många exempel finns i Kjelström 1976.

⁶⁸ Brev till Owe Ronström februari 1997.

Skivomslag
– Gutebälgarna.

Ingen vet förstås med säkerhet, men en närmare titt på dragspelsvärldens geografi ger visst stöd för dessa tankar. Det är i små orter som Ransäter, Älvdalen, Fjärås, Jularbo, Floda, Alfta, Hallstahammar och Stöde vi hittar dragspelsfirmorna, dragspelsstämmorna, skivbolagen, tidningsutgivarna och en hel del av klubbarna. Många av dessa orter ligger i norra Svealand och södra Norrland. Därav kan man dra slutsatsen att gammaldans och dragspel har sin starkaste förankring ”på landet”, som man säger i storstäderna. Men det finns tecken som tyder på att dragspelen också är starkt förankrade i medelstora städer och de större städernas utkanter.

Många dragspelare är organiserade i dragspelsklubbar. De allra flesta av dem kom till på 1970-talet, då Sverige upplevde en boom för dragspelande i massupplaga, ett tidigare okänt fenomen. 1974 bildades ”Gutebälgarna” av Dolle Muthas och Kalle Jacobsson, två välkända namn i den svenska dragspelsvärlden. De 24 medlemmarna fick stora och omedelbara framgångar, med framträdanden i TV och radio, skivinspelningar, samarbete med regionmusiken osv. Vid början av 1980-talet började nedgången och vid decenniets slut var storhetstiden definitivt över. Sedan Dolle och Kalle slutade har klubben fört en tynande

tillvaro, i stort sett bortom offentlighetens ljus.⁶⁹ Många dragspelsklubbar har haft en liknande utveckling. Så här berättar Södertörns dragspelsklubb om sig själva på en hemsida på Internet.

Historia: Den första träffen hölls den 19/1 1971 i Nibblegården i Ösmo. Närvarande var ett 35-tal personer som hade sett annonser i lokalpressen om att en dragspelsklubb skulle bildas inom kommunen. (...) En styrelse valdes och namnet Södertörns Dragspelsklubb (SDK) antogs. (...) Klubben var som mest aktiv under 1970-talet. Det spelades både 3- och 4-stämmiga melodier och en uppdelning i grupper efter intresse och färdighet gällde. Entusiasmen var stor och ingen rädsla att prova på något nytt fanns.

Nutid: Varannan torsdag tränar ca 10–15 medlemmar i träningslokalen som numera är 'Birka-huset' i Ösmo. Klubben framträder mestadels på sjukhem och ålderdomshem såväl inom Nynäshamns kommun som utom. Och det spelas uteslutande unisont och ett material som har funnits med på repertoaren en längre tid. Medelåldern bland medlemmarna är hög och intresset till förkovran och förnyelse är inte längre så stort. Repertoaren tilltalar inte den yngre generationen vilket hämmar återväxten i klubben. Görs ingenting åt detta så kommer förmodligen klubben inte att finnas kvar inom en 10–15 års period. Men vi får glädjas åt att vi glädjer andra på sjuk- och ålderdomshem med vår musik och att de vill lyssna till oss i många år framöver.⁷⁰

Enligt Eric Forsström, dragspelslärare i Norrköping som arbetat med att skapa en databas över dragspelsklubbar, finns det idag omkring 200 dragspelsklubbar i Sverige.⁷¹ Samma siffra har Martin Kullberg i Västergötland kommit fram till.⁷² De spänner från små klubbar med en handfull medlemmar till stora med ett femtiotal eller fler.⁷³ I några nöjer man sig med att spela "Drömmen om Elin" en gång i veckan, medan andra, som t.ex. Sundbybergs dragspelsklubb "har symfonisk karaktär med riktig dirigent", som Eric Forsström uttrycker sig. Klubbarnas fördelning över landet ger ytterligare en fingervisning om dragspelans geografiska utbredning.⁷⁴ I Forsströms databas fanns i april 2000, länsvis uppräknat: 7 klubbar i Norrbotten; 6 i Västerbotten; 7 i Jämtland och Västernorrland; 21 i

⁶⁹ Intervju med Dolle och Ulla-Britt Muthas 23 januari 1996, artikel i *Gotlands Tidningar* 7 oktober 1997, samt *Dragspelsnytt* nr 2/99:28 och 4/99:38, 63.

⁷⁰ http://user.tinet.se/~ant8940/sodertorns_dragspelsklubb/

⁷¹ Telefonsamtal med Eric Forsström 7 april 2000.

⁷² <http://home3.swipnet.se/~w-35736/>

⁷³ Alfta dragspelsklubb, en av landets äldsta, bildad 1967, hade vid millennieskiftet 58 medlemmar, varav 27 aktiva utövare. Se <http://www.torget.se/users/t/rj35/index.htm>, Kjellström 1976:64ff.

⁷⁴ Man måste dock minnas att det kan finnas områden med många dragspelare men få klubbar, liksom det kan finnas områden med många klubbar men få dragspelare.

Dalarna och Gävleborgs län; 51 i Uppsala, Stockholm, Sörmland, Västmanland och Örebro; 17 i Värmland; 40 i Västra Götaland; 28 i Östergötland, Jönköping och Gotland; 18 i Skåne, Kronoberg och Blekinge.⁷⁵

Så gott som alla dragspelare är amatörer. Det finns också en grupp, okänt hur stor, gissningsvis några hundratal, som förenar dragspelande på professionell nivå med andra sysslor, t.ex. musikpedagogens. Yrkesmusikerna är få. Lennart Wärmell uppskattar att det inte finns fler än 10–15 som enbart spelar dragspel, förutom honom själv namn som Bengan Jansson, Sone Banger, Jörgen Sundqvist, Sören Rydgren och Roland Cedermark. De är underhållnings- och konsertmusiker med bred repertoar och verksamma på många slags arenor.

Lennart Wärmells hemvist är den professionella musikervärlden. Nu är han pensionerad, men tidigare kunde han spela på ”temaafnarn typ italiensk eller finsk afton, bakgrundsmusik på fester, ceremonimusik, inspelningar osv.”

En fast punkt har sedan 1950-talet varit Stockholm Accordeon Club, en dragspelsorkester med 25–30 medlemmar och blandad repertoar som uppträder någon gång i månaden, t.ex. på företagsevenemang och kongresser.

Vilka kategorier kan du identifiera i dragspelsvärlden?

Gammaldansmusik, Jularbo-musik som man säger. Och så förstås pionjärerna Ragnar Sundqvist och Sven Hylén. De var oerhört skickliga musiker. De spelade konstmusik, stora namn. Ett duettpar som spelade tidigt, över hela Sverige. Och så Andrew Walter, Olle Johny, Kalle Grönstedt, dom som uppträdde på tävlingarna på 30-talet. De spelade bland annat transkriptioner av seriös musik. Olle Johny blev ju Europamästare 1938. Och så har vi jazzdiggarna. Och dom som sysslar med seriös musik, där den mest kände är Mogens Ellegaard i Danmark, som hittade på att dragspel med melodibasar skulle kallas accordeon. Så finns de gamla mästarna och dom som håller på i deras efterföljd, virtouser som Frosini och Deiro. Den amerikanska dragspelseliten också. Och så såna som jag, som tycker att man måste kunna lite av varje. (...)

Men du nämner inte tvåradigt dragspel?

Det har kommit de sista fem åren, via Norge tror jag, för där finns det många som spelar tvåradigt. Tvåradigt är en ny våg.

Det finns alltså flera läger som står delvis mot varandra?

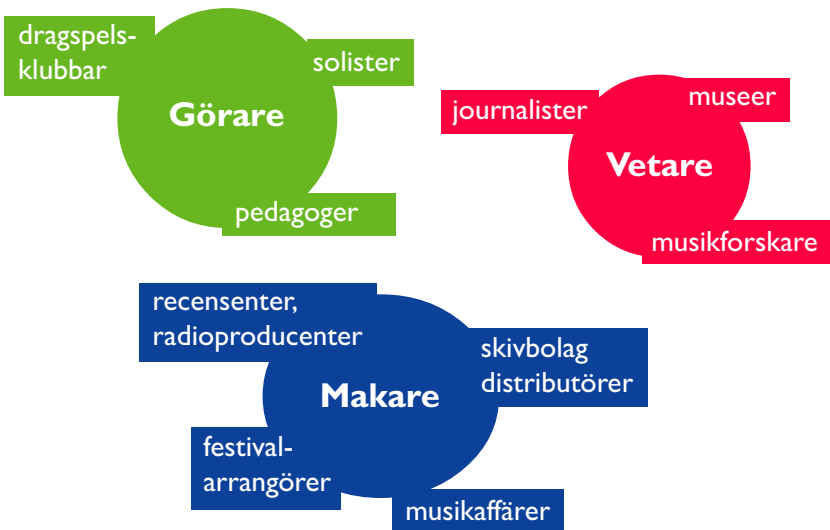
Jo, så är det väl, men alla spelar dragspel.

Här ger Lennart Wärmell uttryck för en vanlig uppfattning bland dragspelare: Vilken musik man än spelar, vilken kategori man än tillhör, så ingår alla i samma stora familjegemenskap – ”alla spelar dragspel”. Många vill se just själva

⁷⁵ Sju dragspelsklubbar har registrerats i Halland, enligt H. Widars hemsida (<http://thor.prohosting.com/~widar/>).

Lennart Wärmell, CD omslag.

Dragspelsaktörer.

dragspelandet som en förenande, till och med identitetsgrundande faktor. En välutvecklad retorik och grundläggande ideologisk hållning kan sammanfattas: ”Dragspelare i alla länder – förenen eder!”

Verkligheten är förstås mer splittrad. För betraktaren utifrån är det inte svårt att urskilja en rad olika kategorier. Den stora massan är amatörmusikanterna, som spelar på sin fritid och mest på sommaren. Gammaldans är basrepertoaren, tillsammans med schlager och kanske en och annan jazzstandard. Många av dem är med i dragspelsklubbar. I andra änden av skalan finns en liten krets yrkesmusiker, allroundmusikanter av Lennart Wärmells och Bengan Janssons släkte, med musik av alla de slag på repertoaren. En tredje kategori är yrkesinriktade musikanter som spelar dragspel som ett bland andra instrument och som ofta inte själva räknar sig till dragspelsvärlden. Ett exempel är dansbandens klaviaturspelare, som kränger på sig ett dragspel för att klämma i med kvällens schottis eller hambo. Ett annat exempel är Lasse Hollmer, som från sitt hönshus i Uppsala blivit känd för egensinnig musik på dragspel både i Sverige och utomlands.⁷⁶ En fjärde kategori är de som trakterar konsertmusik på accordeon och vars hemvist är konsertscenerna och musikskolorna snarare än logarna. Hit hör dragspelare som Lars Holm och Mogens Ellegaard. En femte kategori är en liten krets av musikanter som spelar tango, klezmer, reggae, orientaliskt eller musik från Balkan. De har ofta täta kontakter med den ”musikvärld” de räknar sig till, men tycks sällan eller aldrig ha kontakt med dragspelare som spelar annan slags musik.

Det finns också ett antal viktiga aktörer av andra slag i dragspelsvärlden: radioproducenter, journalister, skribenter, nöjesproducenter som Gnesta-Kalle, Bengt Polo Johansson, Åke Bengtzon, Bo Gäfvert, Ove Hahn, Ove Säverman, Bosse Larsson och Stig Nahlbom.

Dragspel, dragspelare och dragspelslåtar

I dragspelsvärlden är den viktigaste nyckelsymbolen utan tvekan själva dragspellet. Stora, dyra och blänkande dragspel framhävs på skivomslag, i dragspelstidningar, annonser, på hemsidor osv. på ett sätt som liknar bilindustrins reklamkampanjer. Ibland används till och med kurviga flickor som blickfång och försäljningsargument, som vore Bugari ett exklusivt sportbilmärke.

Det är just kring själva instrumentet som gemenskapsretoriken får sin allra mest konkreta gestalt. Skall vi tro dragspelets många ivriga förespråkare världen över känner det inte några klass- eller nationsgränser, ja knappt några gränser

⁷⁶ På dubbel-CD:n med dragspel från hela världen, ”Squeezebox”, är han den ende svenske dragspelaren med sin ”Boeves psalm”.

*Reklam för Bugaridragospel, tillverkade i italienska Castelfidaro, dragspelsvärdens Mecka.
Ur Dragspelsnytt.*

alls. Till viss del verkar det också vara så – med dragspel som utgångspunkt interagerar människor runt hela världen, reellt och virtuellt, människor som inte har mycket mer gemensamt än sitt intresse för dragspel.⁷⁷

Men tittar vi bakom instrumentet och de retoriska utsagorna om en global gemenskap finner vi en betydligt mer komplex värld. I själva verket rör det sig om en stor mängd olika grupperingar över hela världen som har inget eller mycket litet med varandra att göra, från Astor Piazzollas moderna argentinska tango på bandoneon och tex mex-tvåradningarna runt Flaco Jimenez, till de ryska bajanvirtuoserna med klassisk musik på repertoaren.⁷⁸ Alla dessa världar har var sin uppsättning av nyckelsymboler, där de viktigaste är en gemensam repertoar av ”allspelslåtar” som medlemmarna ”bara måste kunna” och gemensamma kultfigurer vars minne de måste vårda.

Vilka låtar måste svenska dragspelare kunna? Finns det någon nyckelrepertoar? Så här svarade Lennart Wärmell:

Ja, det är lite olika bland olika folk. Men 'Drömmen om Elin' och 'Livet i Finnskogarna' av Jularbo, 'Afton på Solvik' av Andrew Walter och 'Novelty Accordeon' av Erik Frank. Sen kan man behöva lite tango, som 'La Cumpasita' och 'Tango Jalusie'. Och Taube förstås, 'Calle Schewen'... Det är nog samma slags grundrepertoar bland de flesta dragspelarna. Sen finns det också annan typisk repertoar, som t.ex. finska låtar med 'Säkkijärven polkka', tyska, franska, italienska osv.

Säkert är det precis som Lennart Wärmell påpekar, ”lite olika bland olika folk”. Samtidigt finns det bland den stora massan av dragspelare i Sverige en ganska liten och väldefinierad lista av låtar som fungerar som gemensam valuta i samspellet. Överst står utan tvekan Calle Jularbos ”Drömmen om Elin”, ofta den enda dragspelslåt som folk utanför dragspelsvärlden överhuvudtaget känner till.

Till de allra vanligaste hör också Jularbos ”Livet i Finnskogarna” och ”Avesta-forsens brus”, Andrew Walters ”Afton på Solvik” och ”Wiggen” av Robert Wigg.⁷⁹ Bredvid dessa standardlåtar finns en omfattande repertoar av låtar av många olika slag. Gammaldans är en i högsta grad produktiv genre och det skrivs bokstavligen tusentals nya låtar årligen, många med kort omloppstid och begränsad spridning.

⁷⁷ En snabb och god inblick i denna globala dragspelsgemenskap ger den tysklandsbaserade servern <http://www.akkordeon.com>

⁷⁸ Dragspelsstypen bandoneon utvecklades i Tyskland under 1800-talet och är det mest populära dragspelet i argentinska tangokretsar. Bajan är namnet på det ryska konsertdragspelet.

⁷⁹ ”Livet i Finnskogarna” och ”Wiggen” hör till allspelslåtarna vid dragspelsstämman i Ransäter, dragspelsvärldens största årliga manifestation i Sverige. Spellistan för stämman den 6 juli 1996 finns på Internet (http://www.accordion.simplenet.com/p96_4.jpg).

Det finns också ett antal kultfigurer, förebilder att se upp till och tala om. Anekdoter om dem bildar en gemensam repertoar som är lika viktig som låtarna och fungerar på ett liknande sätt. Den klart skinande solen på den svenska dragspelshimlen är förstås Carl Jularbo. Som alla idoler har han en stor skara beundrare och trogna efterföljare. ”Det finns de som härmar honom precis, till och med felspelningarna”, säger Lennart Wärmell. Bredvid Jularbo finns två mer avlägsna fixstjärnor, de italienska dragspelsvirtuoserna Pietro Frosini och Pietro Deiro. På den nationella stjärnhimlen finns också ett antal dragspelare ur de äldre generationerna, bland dem Andrew Walter, Olle Johny, Ragnar Sundqvist, Nisse Lind. På 1970-talet var Bröderna Lindqvist en riksläkare bland dragspelare, inte minst genom sina återkommande spelningar i Bosse Larssons Nygamalt. Bland ofta nämnda namn idag finns Bengan Jansson, Roland Cedermark och Pierre Eriksson.

Noter, skivor

Hur försörjs dragspelsvärlden med instrument, skivor och noter? Under många år var dragspel en stapelvara bland landets musikhandlare. Idag är musikhandlarna betydligt färre och eftersom nya dragspel är dyra och svårsålda är det få av dem som är villiga att ta in dragspel och hålla dem i lager. För den som söker ett dragspel gäller det att därför botanisera bland tidningarnas privatannonser, där det ofta bjuds ut begagnade dragspel till lågt pris, eller att söka upp någon av de specialiserade dragspelshandlare och reparatörer som är spridda över hela Sverige, inte sällan i små orter. Dragspelsservice i Jämsjö, Jannes musik i Norrala, Borås dragspelsservice i Blidsberg, Karlssons musik i Fjärås, Rämjes musik i Väne Ryr och Tyresö musik i Stockholm är några exempel.

Betydligt svårare än att komma över ett dragspel kan det vara att hitta dragspelsmusik på skiva. Trots att utbudet av dragspelsskivor är stort är det få skivhandlare som tar in dem. På samma sätt som med instrumenten har det öppnat dörren för särskilda nischmarknader, med få aktörer som verkar över stora områden till en utspridd men särskilt intresserad publik. I stort sett allt som finns av dragspelsskivor saluförs av Norilds musik i Sjøholt i Norge, dels per postorder genom tidningen *Norildsavis* och Internet, dels också genom direktförsäljning på Ransäterstämman och andra större arrangemang. Norilds musik beskriver sig som ”Skandinavien største plateselskap og distributør av CD og kassetter med: Trekkspel, Gammaldans, Folkemusikk, Viser. Vi har ellers eit stadig aukande utval av notar, instrument og rekvisita.” Enligt Reidar Opsal går *Norildsavis* ut till c:a 14.000 ”gammaldansadresser” i Norge, Sverige och Danmark, och dessutom till kunder på Island, i USA, Tyskland och Japan. Av dessa är omkring 4.000 svenska adresser. Man har omkring 2.000 titlar (MC/CD) i sin katalog.

*Carl Jularbo hör till Sveriges genom tiderna mest kända och mest inspelade artister.
Han gjorde 1.576 inspelningar under sin nästan femtioåriga karriär.*

”Mest populär er selvfølgelig Sveriges Carl Jularbo!” skriver Opsal och fortsätter: ”Trekkspillinteressen er på ingen måte utdøende. Vi merker en økende interesse hver eneste dag, og spesielt interessant er det å se den yngre garde komme til, det ser vi kanskje mest ute på arrangementene om sommeren.”⁸⁰

Om dragspelskivor kan vara svåra att hitta för den oinvigde, så är det än svårare med dragspelsnoter. Det finns numer bara några få större musikförlag i Sverige och få av dem ger ut dragspelsnoter. De som ändå gör det har svårigheter att distribuera dem, därför att det finns ännu färre om ens någon enda specialiserad nothandel kvar i Sverige. I de vanliga musikaffärerna kan man hitta samlingar av de mest kända dragspelslåtarna, som ”Kultispop”, men mycket mer finns inte. Istället har det uppstått en helt ny slags nothandel med många små förlag, ofta drivna som hobbyverksamhet av entusiaster. Distributionen sker via postorder eller direkt över Internet.

Dagens marknader för dragspel, gammaldans på skiva och noter illustrerar väl vad många uppmärksammat på andra områden: den gordiska knuten i dagens samhälle är varken produktion eller konsumtion utan distribution. Genom den snabba tillväxten av olika slags nischmarknader med distribution över Internet har en del av problemen kring tillgänglighet minskat drastiskt för dem som odlar specialintressen och är spridda över stora ytor.⁸¹ En titt på dragspelsvärldens Internetutbud visar att det faktiskt finns en hel del att hämta för de som vet var och hur de skall leta. Sökmotorn Evreka listar 1.293 träffar på ”dragspel” i Sverige, och drygt ett tusental till i ”hela världen”. När de sidor som endast innehåller ordet dragspel eller som bjuder ut ett specifikt dragspel till försäljning rensats bort återstår 74 svenska hemsidor med någon substans. Det är sidor för enskilda personer, dragspelsklubbar, organisationer, företag och övriga.⁸²

För dragspelare liksom för andra grupperingar med låg densitet har Internet öppnat helt nya möjligheter. Men eftersom medelåldern bland dragspelarna är hög, är det ändå troligt att få av dem i verkligheten har någon större tillgång till Internetbaserade marknader för instrument, skivor och noter. En viktig del av de nya möjligheter Internet erbjuder är att upprätthålla nära kontakter med

⁸⁰ E-post från Reidar Opsal 17 april 2000.

⁸¹ Tricket är att istället för att sälja mycket av få produkter till många med blandade intressen (”broadcasting” på radiospråk) sälja mindre av många produkter till få men med speciella, utvalda intressen (”narrowcasting”).

⁸² Ingångar till den svenska virtuella dragspelsvärlden är t.ex. SDR:s hemsidor (<http://www.algonet.se/~sdr/>). Håkan Widars @ccordionscandinavia, med en webbring med 13 medlemmar (<http://wi.340.telia.com/~u34004684/>) och Hans Palms dragspelsidor (<http://www.accordion.simplenet.com/dragspel.html>). Den förmodligen största samlingen dragspelsidor i världen är Akkordeons Weltweit (<http://www.akkordeon.com>). Squeezebox är en engelskspråkig nyhetsgrupp och e-postlista för nätanslutna dragspelsfantaster (squeezebox@cs.cmu.edu).

likasinnade över stora ytor, nationellt och transnationellt. Inte heller det tycks i verkligheten ha fått någon större betydelse. Som helhet är den svenska dragspelsvärlden i första hand lokal och i andra hand just svensk. För den övervägande delen av dragspelarna är verksamhetshorisonten framförallt den egna hemorten och kringliggande regioner. Finns det kontakter med andra länder, så är det framförallt med Norge, där gammaldans har en stark ställning och där svenska artister kan ha större publik än i Sverige. Det finns också spår av interaktion med danska och finska dragspelare. Tätare kontakter längre bort har väl egentligen bara de som deltar i det välutvecklade internationella tävlandet om Europamästerskap och Världsmästerskap.

Arenor

Under efterkrigstiden och fram till slutet av 1970-talet förefaller gammaldans på dragspel ha haft en solid förankring såväl i offentligheten som i de mer privata sfärerna. En förflyttning bort från de offentliga scenerna inleddes under 1960-talet, men hejdades genom framväxten av de till en början mycket populära dragspelsklubbarna. Till stort förtret för många i de äldre generationerna utspelar sig det mesta av dragspelandet idag i familjekretsen, bland släkt och vänner, på föreningsmöten, dragspelsklubsrepetitioner och liknande.⁸³ Därutöver finns ett antal mer offentliga arenor, de flesta direkt riktade till de redan frälsta: festivaler och stämmor, kurser, museer etc. TV och radio är också offentliga arenor där det förekommer dragspelande, till dem skall vi återkomma längre fram.

En viktig egenhet hos dragspelsvärlden, som den delar med vissa andra musikvärldar, är den starka koncentrationen till sommartid. Under höst, vinter och vår går dragspelandet i Sverige på lågvarv, för att explodera under de tre sommarmånaderna. Dragspelet må ha blivit mindre populärt under de senaste decennierna, men ännu har det en given plats i föreställningarna om Den Svenska Sommarens. Sol, båtar, bryggor och bälgaspel är en kraftfull kombination av svensk sommarsinnlighet, en bild av förväntad semesterlycka så stark att den förmår framkalla positiva och till och med vällustiga associationer även hos dem som annars inte gillar sill och nubbe, som undviker båtar och bryggor och som aldrig annars hör på dragspelsmusik.

Dragspelsstämmor är en variant av en tämligen unik skandinavisk form för utövande och umgänge kring musik som vilar på tre lika viktiga grundstenar. Den första är sommarvärme, så att det går att vara utomhus, gärna i natursköna trakter. Den andra är de officiella scenuppträdandena med publikdragande

⁸³ Dragspelandet är förlagt till de zoner som varken är de mest intima eller de mest offentliga, "vardagsrumszonen" och "den nära yttervärlden" (Ronström 1992).

artister. Den tredje är ”buskspelet”, det informella umgänget kring musik som uppstår, om inte bland buskar så i alla fall mellan husvagnar, bilar och tält på de anslutande campingplatserna. En yngre släkting till stämmorna är festivalerna som skiljer sig från stämmorna genom sin större koncentration på formella scenuppträdanden.⁸⁴

Det finns mycket att välja på. SDR:s guide listar 40 dragspelsevenemang från april till september, varav 24 i juni och juli.⁸⁵ Martin Kullbergs ”Dragspelskällaren” har 68, varav 44 i juni och juli, i Sverige, Norge, Danmark och några andra länder.⁸⁶ Norska Norilds festivalguide ”Treffpunkt Skandinavien 2000” listar 76 dragspelsevenemang i Norge och Sverige mellan februari och oktober, varav 34 i juni och juli.⁸⁷ De flesta av dessa evenemang är relativt stora och ofta återkommande år från år: Mellstadraget, Kongaträffen – den glada dragspelsstämman, Dragspel på Logen, Vid dragspelsälven, Glämusikfestivalen och många fler. Därutöver finns förstås också ett antal mindre arrangemang som annonseras lokalt.

Den största dragspelshändelsen i Norden torde vara ”Bälgspel vid landsvägskanten”, som arrangeras i värmäländska Ransäter i juli varje år, de senaste åren med över 200 medverkande ensembler.⁸⁸ ”Bälgiaden” är ett annat större återkommande arrangemang, som hålls på olika platser i Sverige. 1969 startade Ove Hahn en stor årligt återkommande dragspelsfestival på Gröna Lund. Dragspelare från hela Norden bjöds in och möttes av en stor publik. Festivalen lades ner i mitten på 1990-talet.

En annan slags arena utgör kurser i dragspel. Det var genom att koppla ihop kurser och dragspelsförsäljning som musikinstrumenttillverkaren Hagströms i Älvdalen fick sina stora framgångar på 1940-talet och framåt. Efterfrågan på lärare och dragspel var tidvis större än tillgången. En av de som arbetade med kursverksamheten hos Hagströms, Sven Magnusson, beräknar att de på ungefär 40 år lärt omkring 70.000 personer att spela dragspel.⁸⁹ Idag är dragspelskurserna få och intresset för dem litet. De som finns arrangeras ofta av något studieförbund. Skälen är idag knappast att sälja dragspel, utan t.ex. att upprätthålla ”traditioner”, som när Studieförbundet Vuxenskolas avdelning på norra Gotland våren 1998 annonserade en kurs i ”Dragspel, gammaldans och körsång – svenska traditioner när de är som bäst.”⁹⁰

⁸⁴ En del stämmor kallas numer festivaler, dock utan att utformningen ändrats.

⁸⁵ <http://www.algonet.se/~sdr/>

⁸⁶ <http://home.swipnet.se/~w-35736/>

⁸⁷ <http://www.norilds.no/>

⁸⁸ http://www.accordion.simplenet.com/s_ransater.html

⁸⁹ *Dragspelsnytt* 3/99:26–27. Idén att koppla kurser till försäljning har med framgång exporterats till andra länder, bl.a. USA och Tyskland.

⁹⁰ Programhäfte utgivet i januari 1998, Studieförbundet Vuxenskolan, Gotland.

En typ av arena som få andra musikvärldar har tillgång till är egna museer. Förutom Musikmuseet i Stockholm finns minst fem privata dragspelmuseer i Sverige: Carl Jularbo museum i Gamla byn, Avesta⁹¹; Jularbomuséet Rasten i Alunda, Uppland; Karlssons musik dragspelmuseum, Eskebacka, Fjärås, Halland; Stig Svenssons dragspelmuseum, Hägghult, Lönsboda, Småland; Trastes musikmekaniska museum i Norra Ryd, Småland. Dessa museer står som monument över det starka och livslånga intresse som dragspel och dragspelare kan väcka hos vissa människor.

Musikvaneförändringar

1965 undersökte sociologen Göran Nylöf svenskars inställning till olika sorters musik.⁹² Ett stort antal personer över hela landet fick svara på frågor om vad de helst lyssnade på. Resultatet var säkert förvånande för dem som beställt undersökningen, men bekräftade vad ”vanligt folk” redan visste: den populäraste genren i Sverige vid mitten av 1960-talet var gammaldans – ”dragspelmusik av modell Carl Jularbo”. Nästan hälften av Sveriges befolkning i åldrarna 16–70 år var ”anhängare av gammal dansmusik”, medan hela 80% hade en ”övervägande positiv inställning” till ”Jularbomusik”. Mindre än 5% var övervägande negativa och bara 2% uppgav sig vara direkta motståndare. (Nylöf 1967:25–30)

Nylöf fann nära samband mellan utbildningsnivå och musiksmak – ju högre utbildning desto mindre populär var gammaldansmusiken. Populärast var den bland jordbrukare och arbetare. Men det är värt att notera att den kom på tredje plats också på tjänstemännens tio-i-topplista. Vidare fann Nylöf att gammaldansmusik var den populäraste genren i hela Sverige, utom i Stockholm där den kom på andra plats. Den största procenten anhängare fanns i samhällen med upp till 100.000 invånare. De ivrigaste anhängarna var 31–70 år gamla. I de lägre åldrarna var ”modern dansmusik” populärast, men gammaldansen kom på fjärde plats av 11 undersökta kategorier.

Ett decennium senare, vid mitten av 1970-talet, genomfördes ytterligare undersökningar om lyssnarvanor i Sverige.⁹³ Nu var det bara 10% av de musikintresserade i Sverige som föredrog gammaldansmusik. Bland ungdomar (12–24) var siffran så låg som 2%. Populäraste musiken i alla åldrar var nu istället modern schlager/dansmusik/popmusik. ”Okomplicerat dansbara rytmer och sångbara

⁹¹ <http://www.mic.stim.se/svensk/9/samlingar/cjm.html>

⁹² Materialet bestod av en postenkät besvarad av 2.082 personer, telefonintervju med 324 personer, samt besöksintervjuer med 220 personer.

⁹³ Av PUB 1975 och Sifo 1976. Refererade i Nylöf, Göran 1977: ”Så har våra lyssnarvanor förändrats under 70-talet”. I: *Vem bestämmer din musik? En debattbok om musiken i Sverige i samarbete ABF-arbetet*, sammanställd av Sixten Nordström, ABF, s. 48–64.

Gösta "Snoddas" Nordgren inför storpublik i en folkpark på 1950-talet.

schlagermelodier med svenska texter är mest uppskattade. Den amerikanska schlagerindustrin står för förebilderna, men svenskarna vill helst höra denna musik i svensk tappning eller åtminstone med svensk text.” (Nylöf 1977:49) När Nylöf sammanfattande jämför de olika undersökningarna skriver han:

År 1965 tyckte svenskarna bättre om gammal dansmusik och därmed förknippad schlager och underhållningsmusik, ffa. dragspelsmusik, än om andra slag av musik. (...) Sedan dess har musiksmaken förändrats betydligt. Bara 7% av de musikintresserade gjorde år 1976 samma val. De flesta av dessa var lågutbildade personer över 50 år, ofta män och bosatta på landsbygden. (Nylöf 1977:51)⁹⁴

Hur är det då idag? Sveriges Radio i Västsverige genomförde våren 2000 en musikvaneundersökning där man lät spela upp 300 melodier för 500 personer mellan 30 och 60 år och bad dem rangordna låtarna efter popularitet. Mest uppskattad var ABBA:s musik, följd av sånger av musikaltyp (Elaine Page) och melodier med t.ex. Celine Dion och Jerry Williams:

All denna musik är på engelska. Bästa svensktextade melodi hamnade först på 14:e plats. Melodier med svensk text har överraskande svårt att nå fram till denna grupp. Mest negativ är gruppen till visor och annan svensk folkmusik (dragspel), men även ny musik med svensk text (90-talsartister) har svårigheter att attrahera denna grupp.⁹⁵

Vad dessa undersökningar tyder på är att dragspel och gammaldans fram till mitten av 1960-talet hade en stark ställning bland de flesta svenskar, och att en dramatisk förändring av musiksmaken inträffade under åren strax därefter. Mycket talar dock för att denna förändring redan hade pågått en tid när Nylöf gjorde sin första undersökning. Dolle Muthas, dragspelare och musikhandlare i Visby, minns de stora och snabba förändringarna på 1950- och 60-talen. Han började sälja dragspel 1955. Då rådde det dragspelsfeber på Gotland. Han kunde sälja 10–12 spel i veckan, men 1961–62 tog det plötsligt slut. ”Dragspel blev nästan ett skällsord”, säger han. Nu var det istället gitarrer och förstärkare som gick hem. Så var det fram till 1967–68, då vände trenden och dragspel började bli populärt igen. På 1990-talet tog det ett år eller mer att sälja vad som på 50-talet såldes på en vecka.⁹⁶

⁹⁴ Ännu mer förändrade var mönstren när det gäller spelmansmusik. År 1965 var intresset för spelmansmusiken mest förankrat bland äldre, bland lågutbildade och bland glesbygdabor. Dessa mönster är helt utplånade. Om någon uppskattar denna musik mer än genomsnittet är han eller hon sannolikt en högutbildad storstadsungdom. Aktiva insatser från denna grupp kan bidra till föreställningen om ett utbredd folkmusikintresse.

⁹⁵ <http://www.sr.se/sjuharad/fakta/musik.htm>

⁹⁶ Intervju med Dolle Muthas 23 januari 1996. Intervju i *Gotlands Allehanda* 7 oktober 1997. Om dragspelet ”tog slut” 1961–62, så måste det betyda att gammaldansmusiken ”av modell

I sin översikt över populärmusiken på 1950-talet skriver musikforskaren Jan Ling att 1950-talet var ”det decennium då USA:s masskultur gör sitt definitiva genombrott i Europa och förvandlar skilda europeiska kulturer i deras hjärterötter” (Ling 1980:113). Men den ”kulturkonfrontation” som inträffade på 50-talet kunde förbejdas redan under krigsåren, t.ex. i Povel Ramels genombrottslåt från 1944, ”Johanssons boogie-woogie vals”. ”Mötet mellan honky tonk och svensk bondvals är en genial musikalisk symbol för en kulturkrock” skriver Ling och fortsätter:

Svenska folket skrattar hejdlöst och fortsätter sin musikaliska väg på olika stigar. Den ena leder till en allt större renodling av amerikanska ideal. Det är på den vägen vi ca 12–15 år efter boogie-woogie-valsens möter svensk rock på engelska eller på svenska, en svenska anpassad efter engelskans språkidiom. Den andra stigen var en gammal fäbodled som så småningom skall leda fram till Snoddas’ Flottarkärlek. (Ling 1980:122)

Lings förklaring till denna utveckling är den sociala och politiska utvecklingen, med snabb urbanisering, industrialisering och hård rationalisering av jordbruket, vilket ledde till en klyvning av svensk kultur i två delar. Den ena delen representeras av de nyinflyttade stadsungdomarna, som så snart som möjligt ville göra sig av med landsbygdens kulturella arv och istället tillägna sig allt det nya staden erbjöd.

Som vanligt i svensk historia var musikutbildningen försummad: man saknade en musikalisk grund mot vilken nya intryck kunde återspeglas, åtminstone i hem utanför över- och medelklass och utanför frikyrkans intensiv-musikaliska sfär. Rocken blev ungdomarnas musikaliska språk och identitet. (Ling 1980:122)

Den andra delen, också den ett resultat av urbaniseringen, vänder istället blickarna tillbaks till det gamla och landsbygden, fast nu med starkt romantiserande glasögon. ”Där som sädesfälten böja sig för vinden”, en av 50-talets populära schlagers, Harry Brandelius och fenomenet Snoddas är exempel på vad Ling beskriver som en ”hembygdsnostalgi” som ”frodas som aldrig förr och blir en grund för såväl folkmusikintresse som sentimentala schlager” (Ling 1980:122).

Carl Jularbo” var ännu populärare vid slutet av 1950-talet än när Nylöf gjorde sin undersökning vid mitten av 1960-talet. Det skulle i så fall innebära att gammaldans på dragspel då så gott som fullständigt dominerade ”vanliga” svenskars musiksmak, en märklig slutsats med tanke på de få spår en sådan dominans avsatt i annalerna från denna tid. (Å andra sidan var ju dragspelet populärast just bland de befolkningsskikt vars kulturella former regelmässigt negligerats och utelämnats i den offentliga nationella historieskrivningen.) Det skulle också innebära att nedgången i popularitet var omfattande och synnerligen snabb och dramatisk.

Har Ling rätt så är dragspelets stora popularitet alltså ett utslag av en hembygdsnostalgi som växt sig stark just för att hembygden inte längre var så självklar för stora delar av svenska folket. Men förändringarna måste också sättas i relation till ett antal helt andra musikstilars parallella uppdykande och försvinnande vid samma tid. I kapitlet om 1950-talets snubbar framgår att deras storhetstid inföll på 1950-talet och att ungdomarna i början av 1960-talet plötsligt övergav tradjazzen för den nya rockmusiken. I sin bok *Musik till middag* skriver musikforskaren Bengt Nyqvist att ”salongsmusik” var väl etablerad från 1800-talets slut och fram till 1960-talet då salongsorkestrarna plötsligt upplöstes och försvann. Sveriges Radios stora underhållningsorkester, under ledning av den legendariske William Lind, lades ned 1965.⁹⁷ Redan på 1950-talet försvann de en gång så populära blåsorkestrarna från offentligheten. ”Radios dåvarande programledning tyckte inte att det var ’fint’ med blåsmusik – man talade gärna om det som ’bompa-bompa’ och den inställningen har inte ändrats i någon större utsträckning sedan dess” skriver Nyqvist (1983:138–140) och avslutar:

Som framgått fick under 50- och 60-talen underhållningsmusiken en mycket stor plats i Sveriges Radios programutbud, samtidigt som den successivt lämnade krogstrader och musikpaviljonger. När Underhållningsorkestern 1965 upphörde, har vi också sett hur detta förde med sig att all underhållningsmusik av dittills gängse slag helt enkelt försvann. (Nyqvist 1983:156)

Att allt detta hänger samman står tämligen klart, liksom att förändringarna har med den snabba spridningen av amerikansk masskultur att göra. Vad vi ser spåren av är en omvälvande förändring av svenskars smak och estetiska preferenser, som sammanfaller med en lika omvälvande omgestaltning av det svenska samhället. På bara ett decennium förvandlades gammaldansen och dragspelet från centrum till periferi, från populäraste typ av musik i de flesta läger till en musik för en liten grupp lågutbildade äldre landsbygdabor.

Organisering och formalisering

Glömska är minnets moder – revivalrörelsers förutsättning är försvinnande och död. Som Fågel Fenix uppstod på bara några år en helt ny dragspelsvärld ur askan efter den gamla. Att dragspelets fall under 1960-talet tycks ha varit snabbt och dramatiskt kan kanske förklara att det medvetna återskapandet kom igång så snabbt och med sådan kraft och vitalitet.

⁹⁷ ”Ute blåser sunnanvind, inne spelar William Lind” skaldade någon om denne betydande kulturperson i det tidiga 60-talets Sverige.

Det började med dragspelsklubbarna. Alfta dragspelsklubb, en av de äldsta i Sverige, bildades 1967 i syfte att ”samla intresserade dragspelare från bygden och främja utövandet av dragspelsmusik”.⁹⁸ På det konstituerande mötet höll Wilhelm Järnberg ett brandtal där han i starkt kondenserad form lade fram ett helt politiskt och estetiskt program.

I vår strävan efter att få en mera berättigad plats åt dragspelet i musikens värld bör vi söka få fram en så harmonisk, välnyanserad och välljudande musik som möjligt. Vårt liv bör bli att få dragspelsmusiken värderad och utnyttjad på ett mera rättvist sätt.⁹⁹

Redan året därpå, 1968, bildades Sveriges Dragspelares Riksförbund (SDR).¹⁰⁰ Styrelsen bestod av Ebbe Jularbo, Sone Banger, Lars Anner, Elis Brandt, Karl-Erik Sandberg och Kalle Grönstedt. Ordförande blev Lennart Wärmell: ”Det var ett antal yrkesdragspelare som bildade SDR. Bakgrunden var missnöje med att Sveriges Radio spelade lite dragspelsmusik, fastän det var mer då än vad det är nu. Rockens genombrott gjorde att dragspelet dalade och vi ville göra något åt det.”¹⁰¹ Omkring 500 dragspelare anslöt sig på en gång och förbundet växte ganska snabbt till ett par tusen medlemmar.¹⁰²

En ny tid började för dragspelsvännerna i landet. Ove Hahn startade den årliga dragspelsfestivalen på Gröna Lund 1969. Gammaldanskurser och dragspelskurser arrangerades över hela landet. 1971 startade Stig Nahlbom dragspelskungariket Bälgien, med egen kung och drottning. I Ransäter startades en stor dragspelsstämma 1972. I Stockholm hölls dragspels-VM, ”Coupe Mondiale”, 1974. I radio producerade Gnesta-Kalle ”Dags för dragspel”, Stig Nahlbom sände gammaldans med mellansnack i ”Nahlbom kvartar till”, och Bengt Polo Johansson pratade dragspel och gammaldans i sina program från Falun. TV sände På högan loft – en dragspelsserie med Hasse Tellemar. Bosse Larssons Nygammalt, som startade i oktober 1971, sändes 200 gånger under 18 år och lockade vid ett tillfälle inte mindre än 5,4 miljoner svenskar att bänka sig vid TV:n!¹⁰³

Dragspelsvågen från slutet av 1960-talet och genom hela 70-talet var en revivalrörelse, nära släkt med andra under samma tid, t.ex. ”Gröna vågen” och folkmusikvågen. Men den har också mycket gemensamt med äldre revivalrörelser.

⁹⁸ <http://www.torget.se/users/r/rj35/index.htm>

⁹⁹ Citerat i Kjellström 1976:65.

¹⁰⁰ <http://www.algonet.se/~sdr/>

¹⁰¹ Telefonintervju med Lennart Wärmell 5 februari 1998.

¹⁰² Idag har SDR drygt 3.000 medlemmar. Man ger ut *Dragspelsnytt* med fyra nummer om året, sedan 1997 med Stig Nahlbom som redaktör. Upplagan är ca 3.000 ex (<http://www.algonet.se/~sdr/>).

¹⁰³ Enligt *Dragspelsnytt* 4/99:18, 72.

Nyckelord är organisering och formalisering. Av allmänt och vardagligt beteende skapas formella organisationer, med nya mötesformer och arenor, egna medier och distributionskanaler, som lanserar gamla uttrycksformer i nya förpackningar. Enskilda individers spelande var för sig samlas till massverkan i stora orkestrar. Spelmansrörelsen gav under 1900-talets första hälft upphov till spelmannsförbund, spelmanslag och spelmansstämmor, vilket skapade en boom för spelmannsmusik under 1930- och 40-talen. På snarlikt sätt, fast på mycket kortare tid, ledde dragspelandets organisering till dragspelsförbund, klubbar, stämmor och en boom för dragspelandet under ett drygt decennium.

Alla revivalrörelsers styrka är att de föder något nytt, om så bara genom att formulera det gamla i nya termer. Deras svaghet är att de själva snart blir en del av det gamla, som nästa generation måste acceptera eller ta avstamp ifrån. Formalisering och organisering var en del av det nya som på 60- och 70-talen gav dragspelsrörelsen styrka, men är idag en del av det gamla, som genererar en gräns gentemot yngre generationer – även om de spelar dragspel.

Marginalisering och acceptans

Från allra första början har dragspel och gammaldans älskats av de många, men missaktats av en liten välformulerad och inflytelserik elit.¹⁰⁴ Massornas omfattning har närt elitens avståndstagande, såväl på 1800-talet som under guldåren på 1950-talet och revivaltiden på 1970-talet. En stark polarisering har därför följt dragspel och gammaldans genom åren och givit upphov till en tydlig ambivalens hos stora delar av svenska folket. Många tycker om dragspel och kultis – ändå är det inte riktigt fint att göra det.

En tydlig effekt av polariseringen är en framträdande försvars- eller kampattityd hos många av dem som älskar dragspel. Gla'MusikAlliansen i Jämtland beskriver sig själva som en förening som ”värnar om glad och folklig musik samt om amatörism”. Målet är att ”plocka tillbaka lite av vad vi förlorat i kulturutvecklingen i det här landet. Det vill säga: Vi vill värna om det genuina folkliga, spelmanstraditionerna, gammaldanskulturen, amatörismen, samt återställa den obalans som f.n. råder i media.” (<http://wt.631.telia.com/~u63103862/vad.htm>)¹⁰⁵

¹⁰⁴ Sten Broman, musikvetare från Lund, blev under 1960-talet, efter en serie negativa yttranden om dragspel, en symbol för de bildades kompakta avståndstagande från dragspel och dragspelsmusik. Se Kjellström 1976:76ff. för utförliga exempel.

¹⁰⁵ Lennart Wärmell har under hela sin karriär tampats med en utbredd negativ förhållning till dragspel: ”Dragspelsväskan är så tydlig. Man skämdes ju för att gå med den. (...) Med dragspel hamnar jag direkt i socialgrupp tre eller fem. Men när jag spelar så kan dom säga: 'Nä men oj, vad är det här!'” (Telefonintervju med Lennart Wärmell M.OR980205)

Ett tydligt tecken på dragspelets marginalisering är att det inte enkelt har kunnat brukas på de arenor där smak, bildning och kulturarv visas upp. Precis som präster under 1800-talet kunde predika motstånd mot den syndiga fiolen har betydligt senare kolleger predikat motstånd mot dragspelen. Lennart Wärmell minns särskilt tre fall där han först inte skulle få spela på begravingar i kyrkan, trots den dödes uttryckliga önskan. ”Men det går att omvända folk”, säger han, ”en präst som var total motståndare till dragspel på begraving ångrade sig efteråt och kom fram och tackade”.¹⁰⁶

På 1970-talet medförde dragspelarnas organisations- och formaliseringssträvanden en förflyttning av dragspelsmusiken till en högre synlighetsnivå. Som Mark Slobin påpekat medför förflyttningar i synlighet nya innebörder, ny mening. Så skedde också, till dragspelen kopplades snusnäsdukar, västar, slokhatar och snus, svenska flaggor och folkdanslag i folkdräkter, och dessutom en hurtfrisk vanlighet. Gladmusikrörelsen var född, dess slagord blev Bosse Larssons tillrop i Nygammalt: ”Hej alla glada!” Men den kopplades också till en helt ny typ av medveten kamp för vissa kulturella värden och mot andra. Stig Nahlbom ger ett tydligt uttryck för denna nya kampanda i en reflektion över dragspelandet i radio och TV på 1970-talet:

Och så kom då Nygammalt till världen i rätt ögonblick. Gladmusiken, dragspelet och gammaldansen var åter på modet. En förtryckt majoritet kom igen som en glad folkrörelse. Alltför länge hade nagelputsarna suttit på kulturens höga barstolar och spottat olivkärnor på vanligt folk med vanlig smak och med vanliga nöjesbehov. Nygammalt berättade att det inte är fult att vara vanlig och fick stöd av häftiga tittarsiffror.¹⁰⁷

Men vad som alls inte ändrades var den polariserade attityden – den nya synligheten gav inte tillträde till finrummen. Om 5,4 miljoner svenskar (omkring 65% av befolkningen) samtidigt ser Nygammalt betyder det inte att det är ”fint” att göra det, kanske precis tvärtom! Sedan revivalrörelsen klingat ut har dragspelarna förflyttats allt längre in i kulturlivets dammiga hörn. Synligheten är numer mycket liten. Många av dem som var med på 70-talet är fortfarande aktiva och någon förnyring har inte skett. Det som en gång i tiden var den mest omtyckta musiken i Sverige har förvandlats till musik för speciellt intresserade.

Det finns dock tecken på att de gamla spänningsfälten kring dragspel nu håller på att definieras om. Eftersom dragspelen under 1980- och 90-talen försvann ur offentligheten har dagens unga generationer inte kunnat skaffa sig egna erfa-

¹⁰⁶ Telefonintervju med Lennart Wärmell 5 februari 1998.

¹⁰⁷ *Dragspelsnytt* 4/99:72.

renheter av dragspel och gammaldans. Det kan å ena sidan leda till att dragspelen får ännu färre utövare och därmed blir ännu mer marginaliserat och osynligt. Det kan också leda till att de unga nyfiket börjar närma sig dragspelsmusiken och återupptäcka den igen, fast förstås med helt andra förtecken än tidigare revivalrörelser.

Kanske är det just vad vi nu ser spåren av? Vi har redan mött flera som pekar på en ny tillströmning av dragspelande ungdomar med nya idéer, samspelsformer och stilar. Andra, som t.ex. Bengan Jansson, menar att dragspel idag har blivit accepterat på ett sätt som det inte tidigare har varit. I varje fall har det nu börjat släppas in i finrummen som aldrig förr.

Några exempel som kan tolkas i en sådan riktning:

- I Sveriges Radio P1 11/6 1998, kl. 22.45, annonserar hallåan ”Bingsjövalsen” med Orsa spelmanslag och Benny Andersson: ”Kvällens kulturradio var lite kort, så vi ska lyssna till lite musik, svensk dragspelsmusik, svensk kultur.”
- Sveriges Radio P2 satsade i juni 1998 på en serie program om ”dragspelet, dess musik och sociala och kulturella hemvister”.
- När Ray Charles och Ravi Shankar 1998 mottog Polarpriset av Kungliga Musikaliska akademien hyllades skivbolaget Polars grundare Stikkan Andersson med ett potpurri på hans egna låtar, framfört av Bengan Jansson på dragspel.
- Under UNESCO:s stora kulturministermöte i Stockholm, måndagen den 30 mars 1998, framfördes svensk folkmusik i olika dräkt, på beställning av UNESCO. I ett rum presenterades ”Swedish accordeon music” av bl.a. Bengan Jansson och Lars Karlsson, som representanter för svenskt kulturliv.¹⁰⁸
- 1997 utlystes för första gången fyra stipendier ur Albin Hagstöms minnesfond till dragspelare och gitarrister på det populärmusikaliska området, om vardera 25.000. Stipendierna förvaltas och delas ut av Kungliga Musikaliska akademien.¹⁰⁹
- I *Dagens Nyheter* 4 juli 1998 publicerades en dödsannons där det sedvanliga korset ersatts av ett dragspel. I samma tidning fanns också en gitarr, bredvid de oftare förekommande fåglarna, blommorna och segelbåtarna.
- När Nybrokajen 11, Rikskonserters och Kungliga Musikaliska akademiens nya konsertsal, invigdes i mars 1998 hölls en serie invigningskonserter. Lördag 14 mars var rubriken ”folkmusik”. Under lunchkonserten framträdde Erik Frank, Bengan Jansson, Sören Rydgren och andra kända dragspelare.¹¹⁰

¹⁰⁸ Samtal 2 april 1998 med Bengan Jansson, e-post från Lars Farago 2 april 1998.

¹⁰⁹ Ur *Dragspelsnytt* 1/97.

¹¹⁰ *Dagens Nyheter* På Stan 13–19 februari 1988.

Om detta evenemang skriver producenten Sten Sandahl i ett brev: ”Dragspellet är för mig en viktig ingrediens i den svenska – och inte bara svenska förresten – folkkulturen. Ofta kanske i Sverige sett över axeln, särskilt till för några år sedan, har det dock satt outplånliga spår i folkmusiken över praktiskt taget hela världen. Och inte bara i folkmusiken... Så när vi bestämde att en dag skall ägnas svensk folkmusik, tyckte jag att det kunde vara kul att göra denna lunchkonsert (fri entré) till något av en liten dragspelsmanifestation. Just för att det är ett folkkärt instrument, som sällan får plats i ’etablissemang’. (...) Och det fungerade, vi hade cirka femhundra i publiken, med ett icke överraskande inslag av äldre människor – sådana som aldrig annars skulle sätta sin fot i denna konsertsal.”¹¹¹

Dragspel i radio

Det utan tvekan hetaste ämnet i dragspelsvärlden är bristen på dragspelsmusik i radio och TV. Så har det varit länge. Som vi sett bildades Sveriges Dragspelares Riksförbund till dels för att försöka påverka Sveriges Radios musikutbud. Det fanns redan då fog för klagomålen. I sin undersökning från 1965 fann Göran Nylöf en betydande diskrepans mellan vissa musikstilars popularitet och deras exponeringstid i massmedier. Klassisk musik och popmusik hade stort utrymme, men var trots det inte så populära. Det omvända gällde gammaldansmusiken.

Sedan dess har diskrepansen troligen ökat. Även om dragspelets popularitet har minskat, så har dragspelets närvaro i radio minskat ännu mer.¹¹² I radiosammanhang räknas dragspel som ”musik för äldre” och hör därför till P4-stationernas profilområde. Gammaldans på dragspel förekommer då och då i ”tablåerna”, men mycket få av de lokala Sveriges Radio-stationerna har speciella program för dragspelsmusik. Bland undantagen finns Radio Sörmland, där Gnesta-Kalle sänt dragspelsmusik, och Radio Västernorrland där Jörgen Sundqvist haft dragspelsprogram. Finns det alltså något av dragspel i de lokala kanalerna, så är det nästan inget i de rikstäckande. P2:s dragspelsatsning 1998 är ett undantag som bekräftar regeln.

För att råda bot på bristerna i radioutbudet har Alf Dahlgren, från Berghem utanför Borås, startat en egen motståndsrörelse, ”Aktionsgruppen P4”. Den utlösande faktorn var de förändringar som följde på tillsättandet av den nya kanal-

¹¹¹ E post från Sten Sandahl 2 april 1998.

¹¹² Den 14 januari 1998 sände jag med e-post en fråga till Sveriges Radios samtliga lokalradio-stationer om vilka program som sänds riktade till äldre publik. Av de 15 svaren framgår att det bara är de lokala P4-kanalerna som sänder musik riktad till äldre. Konkurrerande stationer med sådan inriktning känner man inte till. Ett undantag är närradiostationen ”Radio Viking” som sänder från Mäläröarna i Stockholm.

chefen för P4 Riks, Kjerstin Oscarsson, vid mitten av 1990-talet. Dahlgrens argument är få och enkla. Ett är att mer dragspel i radion skulle kunna locka fler ungdomar till dragspelande, vilket skulle kunna få samhällseliga konsekvenser:

Ungdomen av idag får inte längre höra kulturmusik i radion. Fanns det t.ex. dragspel i radion så kunde ju fler bli intresserade, och då blev samhället mjukare och inte det där hårda... Jag tycker musik ska vara mjuk, lätt och glad, inte hård, som det ungdomar lyssnar på. Inte konstigt om de blir hårda.

Ett annat handlar om demokrati. En stor grupp människor i Sverige får inte sina önskemål om musik tillfredsställda i Sveriges Radios nuvarande utbud, vilket de har rätt till eftersom de är med och betalar för det:

Det är vi lyssnare som betalar, då ska vi få vara med och utforma innehållet. Det är en demokratifråga. (...) De som aldrig får vara med ställs vid sidan om. För de som är över 55 år finns inte mycket i radion. (...) Det är musiken och demokratin vi jobbar med. Pensionärer, synskadade, det finns 3 miljoner som inte har nå radio att lyssna på. (...) En väg att gå är över radiotillståndet och granskningsnämnden i Haninge. Radioledningen skulle sparkas! Vi hade demonstrationer utanför radio Kronoberg i Växjö, när Karlavagnen sändes. TV4 kom och tidningar, radiochefen blev förbannad. Radio Kristianstad ska vi sätta dit för att de bryter mot tillståndet. De spelar inte jazz, dragspel och Ulla Billquist. Granskningsnämnden vet jag inte om de är köpta eller inte. Men vi ska anmäla dom dit. Det får inte förekomma i Sverige förbud mot dragspel, jazz och Ulla Billquist. (...) Jag är för den hårda linjen, något annat går inte. Den tidigare ordföranden i SDR, Sveriges Dragspelares Riksförbund, kunde inte tänka sig en demonstration. Kjerstin Oscarsson, hon ska vara vår piga, så att säga, men hon går efter sina egna smaker.¹¹³

Med sin aktionsgrupp gör sig Dahlgren till talesman för de många och tysta, ”de som inte har nå radio att lyssna på”. Till dem räknar han framför allt pensionärerna. Gensvaret har dock inte blivit vad han hoppats på. Många sympatiserar med hans mål, men alla tycker inte att hans metoder är de bästa.¹¹⁴

SDR har som nämnts sedan länge försökt påverka radion att sända mer dragspel. I *Dragspelsnytt* 1/97 skriver SDR:s dåvarande ordförande Lennart Carlsson: ”År 1996 har varit året då många missnöjda vänner av dragspel, jazz, folkmusik m.m. har börjat protestera mera än tidigare mot det dåliga utbudet av denna sorts musik i radion.” Ett brev skickades till radioledningen. I sitt svar skriver Kjerstin Oscarsson att lokalradion är en sportkanal; att målet är alla över c:a 35, inte bara pensionärer; att en stor del av programmen i första hand vänder

¹¹³ Telefonintervju med Alf Dahlgren 21 december 1998.

¹¹⁴ Se *Dragspelsnytt* 1-4/99, 1/00.

sig mot den äldsta delen av Sveriges befolkning; att det finns få genrepprogram kvar; att dragspelsmusiken finns i Skivor från Vetlanda – minst en dragspelslåt i varje program finns i policyn för programmet; samt att dragspel finns med som en given genre i det totala utbudet.¹¹⁵ Tidningens dåvarande redaktör Ove Hahn kommenterar:

I det inledande stycket skriver Kjerstin Oscarsson att avsikten med P4 aldrig har varit att 'enbart vända sig till pensionärer eller människor över 60'. Påståendet är originellt såtillvida att något sådant heller aldrig påståtts i ordförandens brev till P4, där har enbart efterfrågats mer dragspelsmusik i radio, detta utan någon som helst syftning på någon särskild åldersgrupp.

Här tar Ove Hahn upp en viktig fråga, som vi har anledning att återkomma till: skall dragspelsmusik ses som musik för särskilt intresserade i alla åldrar, eller speciellt för äldre? Omformulerat i mer teoretiska termer, skall den gruppering som formats runt dragspel ses som baserad på intresse eller på ursprung? I ordväxlingen som refererats ovan finns två linjer. Den ena, närmast företrädd av Kjerstin Oscarsson och radioledningen, betraktar dragspelsmusik som musik för pensionärer, som i våra termer är en "ursprungsgruppering", bildad genom separering och/eller segregering. Den andra, här företrädd av Ove Hahn, ser dragspelarna som en intressegruppering, öppen för alla slags människor.

En social rörelse?

Låt oss nu återvända till de teoretiska resonemang som vi fört i inledningen och resonera om dragspel och gammaldans i termer av representation, estetisk kamp och synlighet. Ett sätt att förstå kravet på mer dragspel i radion är som startpunkt för en social rörelse.¹¹⁶ "Sociala rörelser i komplexa samhällen är profeter", skriver den italienske sociologen Alberto Melucci. "De är tecken på en djupgående omvandling av de komplexa samhällenas logik och processer. I likhet med profeter 'förutsäger de'" (Melucci 1989:23). Vad är då dragspelsrörelsen tecken på och vad förutsäger den? Melucci skriver vidare att många av dagens konflikter "kan förklaras av den politiska marknadens funktion, där de är uttryck för utestängda sociala grupper eller kategorier som kräver representation." Dessa konflikter, menar han, är inte i grunden antagonistiska, de handlar inte om att attackera systemet, utan är "endast krav på anslutning till ett system av förmåner och regler som man varit utestängd från". (Melucci 1989:27)

¹¹⁵ Skivor från Vetlanda, ett program som presenterade äldre musik, företrädesvis från stenkakor, lades ner i samband med programledarens förslårånfälle i slutet av 1990-talet.

¹¹⁶ En social rörelse som STIM och SKMM nu bidragit till.

När Alf Dahlgren och andra kräver att få höra sin musik i radion kan det ses som ett exempel just på det Melucci diskuterar: Många gamla uppfattar sig som exkluderade ur en radiogemenskap de tidigare tillhört. Radion fungerar som en bild för det offentliga och accepterade i samhället. Att höra sin musik i radio blir därför en bekräftelse på att man finns och accepteras.

En ny pensionärsgeneration

Vi har sett hur en synnerligen omfattande förändring av det kulturella och estetiska landskapet i Sverige ägde rum åren runt 1970. Med popens genombrott i Sverige försvann många gamla musikformer ur offentligheten, som t.ex. gammaldans. I deras ställe kom en lång rad nya musikformer, de flesta afro-amerikanska. Gammaldansen förlorade sin ställning som svenska folkets favoritmusik. Ungdomen övergav dragspelen till förmån för gitarrerna. Resultatet blev en elektrifierad estetisk gräns, ”dunkadunka istället för melodier man kan sjunga”.¹¹⁷

Vid tiden för denna stora förändring var dagens svenska pensionärer unga eller i begynnande medelålder. Deras samlade erfarenheter är präglade av 40-, 50- och 60-tal, den svenska modernitetens centrala epok, ”folkhemstiden” och ”rekordåren”. Under de senaste åren har pensionärerna stadigt blivit allt fler, dessutom friskare och resursstarkare än någon pensionärsgeneration före dem. När de i samband med pensioneringen tvingas ersätta något invariant, välkänt, med något nytt och okänt, så har de inga tydliga modeller att gå efter, inget ”så här har man alltid gjort” att hålla sig i.

Därför är innebörden av ”pensionär” stadd i snabb och stark förändring. Medan ”att bli gammal” tidigare innebar att man upphörde med lönearbete och ”gick i pension” så innebär det idag för många starten på ett helt nytt sätt att leva. Ett växande utbud av organisationer med möten, kurser och aktiviteter på programmet hjälper de nypensionerade in i detta nya liv, resocialiserar dem till att bli pensionärer. När pensionärsorganisationerna uppstod var deras uppgift att bedriva socialpolitisk påtryckning och rättvisekamp. Med den starka tillströmningen av kvinnor under 1980- och 90-talen förändrades situationen. Ännu är kampen för bättre levnadsvillkor det viktigaste målet – i alla fall utåt. Inåt, mot de egna leden, är det en annan sida som hålls fram: dans, musik, resor, gymnastik, väntjänst och mycket annat. Dagens pensionärer har på kort tid

¹¹⁷ En av Göran Nylöfs iakttagelser i undersökningen från 1965 var att det redan då fanns ett motsatsförhållande mellan inställningen till ”traditionell musik”, dvs. gammaldans, spelmansmusik och andliga sånger, och ”amerikainfluerad musik”, dvs. jazz, pop och modern dansmusik. (Nylöf 1967:76)

skaffat sig tillgång till en rad nya potentiella utrymmen de själva kan gestalta. I dessa utrymmen och kring alla sina nyfunna aktiviteter skapar de nya sätt att leva och umgås, nya vanor, ceremonier och ritualer – en *pensionärskultur* om man så vill.

Estetisk marginalisering

En viktig del av denna nya pensionärskultur centrerar kring estetik, sinnlighet och expressiva former, inte minst dans och musik. Många gamla uppfattar ”sin musik” som orättvist undanskuffad ur dagens medieutbud (Hyltén-Cavallius 1998, Ronström 1997b). De musikstilar som dagens åldringar lyssnat på under större delen av sina liv och som under lång tid dagligen sändes ut från rikets centrum över hela Sverige i den enda radiokanalen, kan nu i bästa fall höras på ”mogenkanalen” P4, utsänd från ett tjugotal lokala stationer spridda över landet. Många äldre har därför fått allt svårare att känna igen sig i den ljudande offentligheten. Deras smak, vanor och värderingar har förvisats från offentlighetens centrum till dess utkanter, på samma sätt som den musik som ackompanjerat deras liv förvisats från riksradio till lokalradio. Vad Alf Dahlgren och andra uppmärksammat är att denna musik under de senaste åren fått allt mindre utrymme också i P4.

Men även om många pensionärer upplever att deras estetiska värden marginaliserats, så följer inte därav att de också ser sin smak som speciell eller särpräglad. Snarare är det medieutbudet som ses som smalt och speciellt. Förhållandet till dagens medier är på det hela taget ambivalent. Många är arga och ledsna över att ha blivit utknuffade i mediemarginalen, som när ens musik förpassats till specialprogram en halvtimme i månaden. Men samtidigt är dessa program mycket uppskattade för att de ändå sänder vad många äldre gärna ser och hör på.

Det som uppstått är en betydande åldersstratifiering. Medan många gamla känner främlingskap inför nya expressiva former, så känner sig samtidigt barn, ungdomar och medelålders vilsna inför den estetik som rådde för ett halvt sekel sedan. De har svårt att orientera sig i de äldres musikvanor och de flesta saknar eget förhållande till de stora namnen från 30- och 40-tal. Det är denna viktiga kulturella skillnad som dramatiseras av den av många gamla så illa omtyckta ”dunkadunka-musiken”. För alla dem som växt upp med ”dunkadunka” kan å andra sidan den äldre svenska populärmusiken framstå som en enda massa av hopplöst omodern, töntig och trist musik.

Inte desto mindre kan associationskraften i denna gamla musik vara stor också för de unga. Även de som inte alls tycker om äldre schlagers och dragspelslåtar kan ju lätt känna igen dem som både gamla och svenska. I Sverige finns idag dessutom ett ökande antal människor med ”rötter”, minnen och estetiska refe-

rensramar från andra håll i världen. De flesta av dem saknar naturligt nog ett eget förhållande till äldre svensk populärmusik. En gräns i tiden gentemot yngre personer kan då komma att förenas med en gräns i rummet gentemot inflyttade till Sverige. Tillsammans kan de bilda en effektiv demarkationslinje mot ett ”Sverige förr”, som uppfattas som något det inte var: homogent, ”typiskt svenskt”.

Ropen på mer dragspel i radion kan alltså ses som krav på synlighet och representation. Men det är också ett krav på erkännande. Det är därför mer dragspel i radion är en så viktig symbolfråga för Alf Dahlgren och många med honom. En del av kravet handlar om vad man vill höra mer av: dragspel, visor, melodiosa schlagers etc. En annan del handlar om vad man vill höra mindre av: ”dunkadunka”. Dragspel är inte bara en sammanfattande term för gammal svensk musik. Dunkadunka är inte bara ett en sammanfattande term för afro-amerikansk musik i olika tappningar. Genom sina många och starka kopplingar till de senaste decenniernas stora samhälleliga förändringar blir såväl dragspel som dunkadunka också sammanfattande symboler för polariseringar i dagens svenska samhälle: temporala (förr–nu, dvs. före och efter 60-talets slut), rumsliga (Europa–Amerika, rurala–urbana former) sociala och kulturella (gammal–ung, lantis–stadsbo, gammalmodig–modern, svensk–invandrare etc.).¹¹⁸

¹¹⁸ På liknande sätt ställdes dragspelen mot fioler i början av 1900-talet (Ronström 1990b).